

איך אני יכול לדעת עם מה מתמודד/ת הילד/ה שלי?

הקושי לקבל אבחנה ברורה

הורים לילדים עם הפרעות למידה שונות, מספרים פעמים רבות כי קיבלו אבחנות שונות כאשר הלקות של הילד אינה ברורה להם. הפרעות למידה כגון: לקויות למידה ו/או לקויות תקשורתיות, הפרעת קשב וריכוז ו/או בעיות אחרות או קשיים רגשיים היוצרים בעיות למידה, פוגעות בשגרה ובאיכות החיים של הילד והמשפחה. הילדים והוריהם מקבלים לעיתים ליווי, עזרה וטיפול הולם אולם פעמים רבות הם אינם יודעים כיצד לטפל בילד, לקדם אותו ולפתור את הקשיים והבעיות שהלקויות יוצרות אצלו.

לעיתים עולה שאלה: האם הבעיה שיש לילד או לילדה שלי היא שונה מבעיות של ילדים אחרים? או אולי לא? או שאולי זה בעצם לא משנה... העיקר שנדע כיצד להתמודד ולפתור את הקשיים.

ליסה בלקמור-בראון, פסיכולוגית חינוכית אנגליה, המומחית בתחום האוטיזם, תסמונת אספרגר והפרעת קשב וריכוז, משתמשת במטפורה של "אריג" כדי לתאר את התמונה הקלינית, וכדי להמחיש את הקשיים ולהבינם. לדבריה, כאשר בודקים אריג ומנסים למצוא חוטים דומים, אפשר לפעמים לראות כיצד "אריג" מסוים משנה גוון (ובהקבלה: שימוש בקריטריונים ושיטות שיוג שונות, עשוי לשנות את האבחנה).

אנחנו יכולים, למשל, לחשוב על ה"חוטים" הבאים ב"אריג":

לדוגמה, קשיים של....

- היפראקטיביות, מיומנויות ניהול חשיבה ו/או קשב.
- קשיים בהדדיות או ביכולת לקיים יחסי גומלין ו/או קשר עם הסביבה ו/או קשיים בשימוש במיומנויות חברתיות.
- קשיים במיומנויות שפה, הבנה ו/או הבעה.
- קשיים במיומנויות בלתי מילוליות.
- קשיים במיומנויות תכנון ומיומנויות מוטוריות.
- קשיים בקריאה / כתיבה ו/או חשבון.

את כל המאפיינים הללו ניתן לאתר בקרב ילדים עם אבחנות שונות בתכלית: אוטיזם, הפרעת קשב וריכוז ADHD, לקות שפה, ילדים עם לקויות למידה בלתי מילוליות ודיספרקציה (הפרעה נוירולוגית הגורמת לליקוי ביכולות הרכישה, התכנון והביצוע של פעולות מוטוריות מתואמות) או הפרעת קואורדינציה התפתחותית. ישנם גם ילדים עם בעיות רפואיות שונות כמו סינדרום טורט למשל, שיכולים להציג קשיים דומים וישנה קבוצה של הידרוצפלוס (הצטברות יתר של נוזל בחללי המוח הגורמת ללחץ על המוח ולנוזק לרקמת תאי העצב), אשר חבריה מציגים גם הם קשיים דומים. בכל "אריג"/אבחנה, נוכל לאתר תמהיל של מאפיינים אלו אך ברמות שונות של

חומרה.

יחד עם זאת, אנו יודעים שכל קבוצה הוגדרה ע"י מה שנחשב כמאפיין הראשי והבסיסי שלה (ובהתאמה: הצבע הדומיננטי ב"אריג").

על מנת לקבל תמונה שלמה יש צורך למצוא מהו המאפיין הראשי ומהם המאפיינים השזורים בתוכו, וכך לקבל את תמונת ה"אריג" השלמה והייחודית.

בואו נסתכל רגע על התמונות (אריגים) השונות ומה מייחד כל קבוצה?

אוכלוסיית האוטיזם מוגדרת ע"י בעיית ההדדיות והחזרתיות; קבוצת הפרעת הקשב והריכוז (ADHD) מוגדרת ע"י היפראקטיביות, בעיית הקשב והריכוז ו/או בעיית הכישורים הניהוליים; קבוצת לקויות הלמידה הבלתי מילוליות מוגדרת ע"י קשיים בעיבוד מידע חזותי-מרחבי ו/או ע"י קשיים חברתיים; הקבוצה עם בעיית הדיספרקציה מוגדרת ע"י בעיות בתכנון המוטורי ו/או בעיות הקואורדינציה; קבוצת הטורט מוגדרת ע"י עוויתות בלתי רצונית או טיקים, גם מבחינה מוטורית וגם קולית; וקבוצת הידרוצפלוס מוגדרת ע"י מצב רפואי אשר משפיע על כמות הנוזלים במוח. כלומר, חלק מהמצבים קשורים לבעיות רפואיות נלוות, והם אלו היוצרים את הבעיות הניירו-התפתחותיות המשפיעות על ההתנהגות של הילד.

עתה עולה שוב השאלה שהצגתי בהתחלה.

אם כך - כיצד אני יכול לדעת עם מה מתמודד/ת הילד או הילדה שלי קודם כל (או "הכי הרבה")?

נראה שחלק מהסיבה לאבחנות השונות מבעלי מקצוע שונים נעוץ בכך שבתוך מרחב אי-הוודאות אפשר למצוא נקודות מבט שונות ולעתים מנוגדות לגבי הסיבתיות של הבעיות. אכן, מצב לא פשוט ומבלבל.

עם זאת, במידה ומצליחים למקד את הבעיה ולראות מה הכי חשוב או מה הקושי הכי "משמעותי", אפשר גם להתחיל לחשוב מה לעשות. ואפשר לעשות הרבה כאשר מבינים כיצד נראה ה"אריג", או מהי בעצם הבעיה העיקרית ומרכיביה, וכיצד הם משפיעים זה על זה.

זו הסיבה שאבחנה מדויקת חשובה יותר ו/או לפחות כמו תיאור הבעיה....

אם כן, איך אני יודע מה יש לילד או לילדה שלי קודם כל? (או "הכי הרבה")?

כדי להמחיש זאת, אני רוצה לספר לכם סיפור שאני מספר להורים וגם למורים, שעוזר להבין מה הבעיה וכיצד ניתן לעזור לילד בכיתה:

יושב ילד בכיתה ומרים את ידו. המורה ניגשת אליו ושואלת אותו כיצד היא יכולה לעזור לו. הילד אומר בתמימות: אני לא יודע ולא מבין מה צריך לעשות.

המטלה בכיתה היא "לקרוא קטע של טקסט ולענות על שאלות פתוחות ושאלות סגורות (אמריקאיות)".

המורה בתמימות אומרת לו: אתה צריך לקרוא את הטקסט ולענות על השאלות... אתה מבין מה צריך לעשות? הוא עונה לה: כן (כלומר בסיס תפקודי השפה תקין).

עכשיו עולה השאלה: מה הבעיה של הילד? מדוע הוא אינו יודע לבצע את המטלה הפשוטה הזו (לכאורה).

אפשר לחשוב על לפחות 6 סיבות מיידיות שמפריעות ללמידה (ויכולות להיות סיבות נוספות):

1. **דיסלקציה או לקות למידה בקריאה.** המורה מבקשת מהילד להתחיל לקרוא. הילד אינו יודע לעשות זאת. הוא מתחיל בקריאה איטית, משובשת, מצרפת, מקוטעת ואינו מבין את מה שהוא קורא. הקראה של המורה פותרת את הבעיה, והילד מיד ניגש לבצע את המטלה.
2. **אוצר מילים נמוך או לקות שפה ספציפית, למשל SLI.** הילד מתחיל לקרוא. הוא קורא מצוין, הקריאה שלו רהוטה, מוטעמת, שוטפת וללא שגיאות. אך כבר במהלך הקריאה הוא מציין: "כן אבל אני לא מכיר את המילה הזו, וגם לא את זו. מה המשמעות של זו?". נראה כי למרות הקריאה התקינה, הוא אינו מבין בשל העדר אוצר מילים מספק. פירוש של המילים יכול לעזור לו לבצע את המטלה.
3. **בעיית קשב או הפרעת קשב וריכוז AD(H)D.** הילד קורא מצוין והוא מבין את כל המילים. כאשר הוא מסיים את הפסקה השנייה הוא אומר בקול: רגע, אבל על מה קראתי קודם בפסקה השנייה? מה היו השאלות? נראה שהוא פשוט לא מצליח להתרכז במטלה שבמסגרתה עליו גם לקרוא וגם להבין.../או אפילו אם מקריאים לו, הוא מתקשה לעקוב את הרעיונות ומהות הסיפור... ואז כמובן לא מבין. הוא מתקשה לבצע אינטגרציה של כל המידע. טיפול בבעיית הקשב ומיקוד הילד, יעזרו לו להתמודד עם הקושי.
4. **הקושי הרביעי הוא רגשי.** הילד עסוק בתכנים משפחתיים, אישיים מורכבים ואינו מסוגל לחשוב על המטלה. הבעיה נראית כמו בעיית קשב אך בעצם הבסיס הוא רגשי, וברגע שהעניין מטופל, הילד יכול לבצע מטלות. המורות או המורים בדרך כלל אומרים במצב כזה: הוא לא פנוי ללמידה... והדבר נכון, כי הוא עסוק בדברים אחרים. טיפול רגשי במקרה הזה יעזור לילד להתקדם.

5. הילד מתקשה בכתיבה ו/או בהבעה בכתב. המצב הבא הוא כזה: הילד יודע לקרוא, הוא מבין את המילים ואת התוכן, אין לו בעיית קשב, אך הוא פשוט לא מצליח לכתוב - או מבחינה טכנית או מבחינת הניסוח של השפה - את המסרים שהוא רוצה. יש לו מה שאפשר לאבחן כלקות בכתיבה או "דיסגרפיה". הכתבה לבוחן או מבחן בע"פ עשויים לעזור לילד לבטא את הידע.

6. הילד עובד באופן איטי ביותר ויודע כי הוא זקוק לזמן נוסף על מנת לסיים את המטלה. הוא סובל מאבחנה חדשה יחסית הקשורה להפרעת קשב הנקראת לקות ריכוז או מהירות עיבוד קוגניטיבי איטית. בהינתן תוספת זמן הוא יכול להספיק.

ישנן סיבות נוספות כמו לקות למידה בלתי מילולית, (בהגדרתה החדשה הפרעה בתקשורת החברתית) שבגללה מתקשה הילד להבין יחסים ולכן מתקשה להבין את הנקרא; ילד עם יכולות שכליות נמוכות או כישורים נמוכים, שמקשים לעשות אינטגרציה של המידע. אנשי מקצוע יכולים לתת סיבות נוספות כמו בעיה בזיכרון זה או אחר. אך לדעתי, השאלה החשובה היא: מדוע הילד אינו זוכר או מדוע הוא אינו יכול ללמוד, או אם למד - מדוע הוא אינו יכול לשלוף את המידע?

הנקודה היא שחשוב להבין מהו הקושי של הילד, ולבצע אבחנה נכונה לקושי ולא רק לתאר את הקושי. כך נוכל להתאים את העזרה ולעזור לילד להצליח בביצוע המשימות הלימודיות בביה"ס.